

УДК 821.161.2:82-14:398.1

ВАЛЕНТИНА КРАВЧЕНКО

kravchenko_v_o@i.ua

ОЛЬГА ДОРОГОКУПЛЯ

dorogokuplya-olga@yandex.ua

м. Запоріжжя

ТРАДИЦІЙ І НОВАТОРСТВО ГРОМАДЯНСЬКОЇ ЛІРИКИ ЛЮБОВІ ГЕНЬБИ (ЗА ЗБІРКОЮ «ОБВІТРЕНІ СУВОЇ ПОЛОВЧАНКИ»)

У статті досліджено ідейний зміст, тематику, своєрідність поетики громадянської лірики в збірці Любові Геньби «Обвітрені сувої половчанки». Виявлено традиційні і новаторські риси поезій. Знаковими названо теми історичної пам'яті, зв'язку з родом і родиною.

Ключові слова: громадянська лірика, ідейно-художній зміст, поетика, архетип.

Привабливою і зворушливою, щирою й водночас утаємниченою є жіноча поетична творчість. Жінка має особливі зв'язки з силами природи і позаприродним. Твори, написані талановитими жінками, – яскраві, мудрі, душевні й духовні. Як правило, письменницям дано природою не одне обдарування. Вони чудово співають, створюють надзвичайну музику, картини, вишивку, народжують дітей. Жінкам-письменницям часто відводиться особлива життєва доля, випробування на стійкість у соціумі та в особистому житті. Тому їхні книги заряджені сильною енергетикою, що дарує сили, радість і натхнення іншим.

Сказане стосується творчості сучасної української письменниці Любові Геньби, художнє слово якої наскрізь проникнуте степовою чарівністю запорізького краю, полум'яним історичним минулим предків-маховців, багатим життєвим досвідом і мудрістю людей праці на землі. Збірка авторки «Обвітрені сувої половчанки» за змістом, ідейним спрямуванням і формою є помітним літературним явищем, з великою духовною силою і чуттєвістю концентрує в собі енергію любові, сонця, національного характеру.

Художнє слово Любові Геньби привертає увагу науковців і критиків. Самобутність її творів досліджували В. Кравченко, В. Ніколаєнко, О. Стадніченко; рецензії та відгуки про нові збірки чи окремі вірші писали А. Бурницький, Т. Велика, С. Іванець, А. Кривенко, Г. Лютий, І. Нежижим, А. Рекубрацький, Н. Яковенко. Оригінальність авторського

стилю, ідейно-тематичного змісту лірики письменниці потребує системного аналізу, адже її твори мають особливу художню специфіку та емоційне навантаження.

У статті ставимо за мету дослідити громадянську лірику збірки Любові Геньби «Обвітрені сувої половчанки», схарактеризувати творчу майстерність мисткині. Реалізація мети передбачає виконання таких завдань: дослідити ідейний зміст і тематику громадянської лірики; схарактеризувати особливості поетики творів; указати на традиції і новаторство поетичного доробку авторки.

Збірка «Обвітрені сувої половчанки» має своєрідну структуру. До неї увійшли твори оригінальних поетичних форм, різноманітних змісту й тематики. Насиченість образів, художніх механізмів, тонкість ідей об'єднані темою любові до рідної землі, до людей на цій землі, пам'яті предків. Назва збірки відображає ідею, духовний зміст поетичної думки, а також характер і життєву долю самої авторки. Громадянській ліриці Любові Геньби притаманна об'ємність художнього сприйняття світу через психологізм, аналітику, філософські міркування. У творах поетеси, що увійшли до збірки «Обвітрені сувої половчанки», наявні переплетення настроїв, імпульсивних переживань, відчувається зміна тонів і напівтонів у відображенні буття.

Поезії про Батьківщину, велику і малу, пройняті пафосом любові до природи і ілюдин. Тут ліричне не обмежується певними рамками: громадянське почуття не мислимо без

пейзажного замилювання чи сповідальної інтимності. Любов Геньба вміє гармонійно поєднати високе і земне. В одному тексті гармонійно співіснують священні й буденні образи: *«І вівіки віків, нині і прісно / Називаю цю землю – Вітчизна. / Чистим помислом, серця прозрінням / Називаю цю землю спасінням... / За Варварівку сонце заходить. / А по радіо – знов про погоду; / Що на заході буде дощить, / А на сході природа мовчить»* [1, 36].

Композиційна організація твору на рівні лексичних структур (молитовних висловів і властивих прогнозу погоди) сприяє певній художній наповненості, розширює уявний часопростір. У цьому ідейно-естетичному контексті, з акцентуванням на зіставленні протиріч задіяно архетипні образи птахів: *«Білі лебеді сплять серед степу... сірі гуси розхлюпують воду...»* [7, 36]. Образ Батьківщини в ліричних творах позначений поняттям пам'яті, вдячності предкам. У віршах *«Чи меч булатний, чи бо-полатані...»*, *«Від клубу залишилися руїни...»*, *«А баба Дирманка сидить на троні...»*, *«Проводи»*, *«Одудівка»*, *«Зустріч»*, *«На цій землі не оскверни мене...»*, *«Біла вишиванка»* та інших указано на значущість історичного минулого, спогадів про дитинство, народних традицій, ушанування людей, які залишили вагомий слід на землі.

Проникливим є авторський погляд на питання збереження рідної мови. Проблема не нова в літературі, розвинена не одним поколінням поетів. Проте Любов Геньба, роздумуючи про народну духовну святиню, не повторює традиційні образи чи художні засоби. У вірші-посланні *«Мова мого народу»* вона осмислює поєднання жіночого начала ліричної героїні і мови: *«І тобі я, як жінка жінці, / Снівчуваю, бо ми – вкраїнці. / І шматковані, й биті, й гнані, / Але славою предків славні»* [1, 89].

Майстер влучних епітетів, мелодики, Любов Геньба розширює образне уявлення про народ і державу в час випробувань і національного самоусвідомлення: *«Ми, нащадки козаків славних, задержавлених, бездержавних»* [1, 58]. Мовні новотвори, увиразнені алітерацією, зацентровують увагу на важливому, про що хотіла сказати авторка, – проблемі знецінення українцями громадянської позиції, втрати духовності і відповідальності. Багатим

і новаторським є поле епітетів до образу української мови. Привертає увагу наповнення семантичної сфери найрізноманітнішими асоціаціями з національним колоритом, природною чарівністю і жіночою вродою. Оригінальне застосування не лише прикметникової форми художніх означень, а й іменникової: *«Мово, рідна, моя журба, / Ти – царівна, ти не раба, / Ти у зорях, в отавах, в долях, / В спорихах, небесах, тополях, / У зіницях, ставках, криницях, / Неповторна і смуглолиця, / Чорноброва, тендітна, любя, / Ти ошатна в святах і любощах...»* [1, 58].

У такий спосіб авторка підкреслює найсуттєвіші риси української мови як духовної скарбниці народу, показує їх визначальну якість. Почуття, пов'язані з рідною мовою, позначені новими смисловими й емоційними нюансами. Пам'ять ліричної героїні сягає далеких історичних подій, що формували суспільний характер і продовжують впливати на свідомість нового покоління. Пізнання трагічних сторінок для неї – це не тільки уроки минулої доби, але всотування болю предків. Твори громадянського змісту сповнені щирості, тепла і святості: *«Було усе: і радощі, і сльози, / Не загорами ще була війна. / Псалтир читали і хвалили Бозю, / А я допитувалась: «Та яка ж вона?»»* [1, 40].

Самобутньою у творчості Любові Геньби є тема пам'яті про земляка Нестора Махна. Авторка виводить у художнє тло народні спогади про родину полум'яного полководця, не вдаючись до історичних констатацій. Вона чуттєво й вірогідно передає обставини життя та перипетії долі кожного представника роду, розкриваючи маловідомі факти, висловлюючи ліричні переживання щодо драматизму обставин на Гуляйпіллі в буремні роки громадянської війни. У цьому полягає новаторство поетеси. Однією з найяскравіших є лірична поезія *«Родина Махнів»*. У художній інтерпретації відчувається пошана до представників легендарного роду. Почуття варіюють між звеличенням простих селян, які навічно ввійшли в історію, і оспівуванням приземленого – їхньої народної простоти: *«Заперечте мені, що й вони на землі були грішні. / Відповім: та росли дітей, корчували глухі бур'яни. / Відомо мені, коли боляче пишуться вірші, / Значить,*

тут, подорожній, таки не гордуй, зупинись. / Омелян і Карпо, середульші і Сава, й Григорій, / Тільки Нестор Іванович десь у світах забаривсь. / Це з таких, як вони, світ великий складає історію, / Світ же, Господи правий, такий же, як правда, старий» [1, 60–61].

Органічний темі твору метафоризований образ пам'яті. Вона «знає... про все і мовчить» [1, 60]: «отут зупинилась і стала свята» [1, 60]; «так довго літає» [1, 61]. Вивершуючи образ пам'яті, поетеса створює асоціативний ряд художніх деталей: могили, правда, душі, голоси, поле.

Постать Нестора Махна в переплетенні пам'яті з правдою на історичному тлі оповита почуттями піднесеності, що притаманно одописанню: «Батьку Несторе, Ваше ім'я голосне і пророче, / Нече блискавка в небі і наче свіча на столі» [1, 61]. Влучними порівняннями авторка змогла передати особливості характеру легендарного діяча та його знаковість у долі народу.

У контексті громадянської лірики Любові Геньби презентовано тему матері. Настрій вірша «Мамина пісня» позначений мінорною мелодикою та світлими напівтонами образів: «чистий вітер», «світло високого сонця», «біла мелодія», «голуба пісня». Художня деталь чистоті білизни асоціюється з початком життя: «Це лиш життя прелюдія, біла пливе мелодія, мама збирає білизну, тиха і молода» [1, 65].

Образ матері традиційно асоціюється зі щасливим дитинством, яскравими спогадами. Авторка щедро наповнює вірші про матір художніми деталями, вихоплюючи з буденного світу найсуттєвіше, сконцентровуючи експресивне бачення найважливішого. Це – «сонечко святе», «ружі високі», «веселі промені», «горобчики» [1, 53]. Любов Геньба вміє органічно переплести ліричні роздуми дорослої жінки з колоритними дитячими піснями забавами: «А мама ходить тихо коло мого серця, / І поховалось лихо під стріху й по кутках. / Усні ясним, глибоким життя легким здається, / І пахне теплим спомином матусина рука» [1, 53].

У збірці «Обвітрені сувої половчанки» привертають увагу вірші про селян-земляків, про свята і будні в рідному селі. Яскравим тематичним полем в осмисленні сутності бать-

ківської землі є зображення знакових подій у середовищі односельців, а саме весіль, змальованих у поетичному триптиху: «Грушевські весілля (весілля Олі)», «І співалось, і гуло, і весілля знов було (весілля Люби)», «Весільна вишня (або історія від Наталії)». Для ліричної героїні це час душевних переживань за щастя інших, замилювання колоритними постатями простих людей, знайомих із дитинства. Настрій поезій різний, відповідає авторському задуму. Кожен твір – це, по суті, репрезентація долі тієї чи іншої жінки. Весілля Олі – урочисто-святкове, з усіма атрибутами й обрядами: «дівчата буклі накрутили», «плаття біле, біле», «фата... білосніжна, сніжна, ніжна», «б'є у бубон бубоніст, наярює гармоніст» [1, 71]. Весілля Люби позначене винуватістю через трагедію сестри Олі, з якою виходили заміж в один день. Не вдаючись у розповідь, авторка сконцентровує увагу на внутрішньому світі жінок: «Все було, як годиться: / «Солодко!», «гірко!» й хмільно... / Охали молодиці: / «Ох, весілля, весілля...» / Оля, сестричка, знаєш? / Скоро вдовою стала. / Правду старі казали: / «Щастя для двох замало» [1, 75–76]

Історія від Наталії – не сюжетний вірш, а лірична сповідь про зраду хлопця напередодні весілля, народження позашлюбного сина, самотність (життєва історія розгортається через роздуми). Форма твору – знервований, зболеваний монолог жінки. Її самотерзання передано анафорою, питальними реченнями, повторами, вживанням антонімічних висловів: «плаття біле-біле» – «тільки я безкрила» [1, 79].

Почуття ображеної жінки в художній інтерпретації письменниці набувають оптимістичного звучання: «Пройдуть зими й грози / Захолонуть сльози. / І розквітне вишня / У моїм саду. / Плаття буде біле, / На рушник весільний / Дружки і дружечки / Долю підведуть [1, 79].

У вірші створено образ жінки, яка не образилась на життя, зберігши світлі почуття. Символічним є образ білої сукні, яка уособлює жіночу честь і подружню вірність.

Творчій манері Любові Геньби притаманне використання прізвищ, імен, прізвиськ односельців, які запам'ятались яскравими рисами вдачі і долі. Це колоритні типи українців, які увиразнюють поняття батьківщини, степового краю, зв'язку поколінь. Образи

пересічних людей філософськи наповнені: «Ось баба Пугачка іде по вулиці, у ситечку вареники несе...» [1, 39]; «А ні, таки, он Муравйов з похмілля біля ставка мотає віражі» [1, 42]; «Пузан Володька їде коробом, коня до гурту підганя...» [1, 47].

Любов Геньба – авторка виразних і чуттєвих залюднених пейзажів. Художнє відтворення дійсності стає проникливішим через зіставлення громадянських почуттів і захоплення природою. Пейзажі таких текстів метафоризовані, сповнені зоровими, слуховими, тактильними і запаховими деталями: «Носять бджоли туди і сюди жовтий сік, що аж гуснуть сліди» [1, 37]. «Ген-ген біжить лоша у жовте літо...» [1, 42]; «Ой, ряхтіли соняхи патлаті, / Випинались персами сади...» [1, 66]; «Цвіла весна, і небо білобоке гукало з цього берега на той...» [1, 89].

У показі пейзажного компонента переважають замальовки навколишнього українського степу. У вірші «Степ» вдало передано єднання ліричної героїні з природою, взаємопроникнення внутрішньої енергетики митця і сили землі: «Тут пахне грозою, і медом, і літом, / Тут світ роздягнувся, стоїть і мовчить. / Тут пісню придумали хмари і вітер – / Вона лиш для мене звучить» [1, 38].

Важливе змістове й емоційне навантаження в поезії Любові Геньби несуть національні архетипи – споконвічні образи з підсвідомості народу, що пробуджують первинні національні почуття. Найчастіше в ліричних творах зустрічаються персоніфіковані образи місяця, бджоли, соняха, груші – сконденсовані енергетичні вкраплення степового світу. Ав-

торка оновила образ місяця свіжою емоційною наповненістю, інтимністю, замилюванням із погляду жінки-митця: «молоденький місяць в душу світить» [1, 44]; «над грушею знайомий молодик колише голубий туману голос» [1, 57]; «місяць, як яєчко у гніздечку, вкутався в любисток і спориш» [1, 63].

Більшість творів, що розкривають тему Батьківщини-України та малої батьківщини – села Грушевого на Гуляйпільлі, любові до матері, до мови і традицій народу, сповнені оптимізму, хоча часом і торкаються трагічних подій. Поетеса звертається до народних джерел (традицій і духовності батьків та односельців), сторінок минулого (рід Нестора Махна), утверджує національну свідомість, заглиблюється у філософські узагальнення життєвого досвіду простих трударів. Мова поетичних творів збагачена художніми тропами, звукописом, оригінальними синтаксичними конструкціями.

Список використаних джерел

1. Геньба Л. Обвітрені сувої половчанки : лірика / Л. Геньба. — Мелітополь : Вид. буд. ММД, 2012. — 244 с.
2. Козлик І. Теоретичне вивчення філософської лірики і актуальні проблеми сучасного літературознавства / І. Козлик. — Івано-Франківськ : Поліскан, 2007. — 591 с.
3. Кравченко В. Поезія степу / В. Кравченко // Геньба Л. Обвітрені сувої половчанки : лірика. — Мелітополь : Вид. буд. ММД, 2012. — С. 223—237.
4. Ніколаєнко В. Національна основа збірки Любові Геньби «Повези мене у красиве» [Електронний ресурс] / В. Ніколаєнко // Online-Бібліотека. — Режим доступу : <http://book.net/index.php?p=articles>.
5. Стадніченко О. Слово половчанки, народжене з любові / О. Стадніченко // Геньба Л. Обвітрені сувої половчанки : лірика. — Мелітополь : Вид. буд. ММД, 2012. — С. 5—6.

VALENTINA KRAVCHENKO, OLGA DOROGOKUPLYA
Zaporizhzhya

TRADITIONS AND INNOVATIONS OF THE CIVIC LYRIC POETRY BY LUBOV HENBA (ON THE MATERIAL OF THE COLLECTION «WEATHERED SCROLLS OF POLOVETS WOMAN»)

The article examines the ideological content, theme and originality of poetic civil lyrics in the collection of works «Obvitreni suvoyi polovchanky» («Weathered Scrolls of Polovets woman») by Lubov Henba. It reveals traditional and innovative features of the poetry. The themes of historical memory, relations with the stirps and the family are defined as iconic.

Key words: civic poetry; ideological and artistic content; poetics; archetype.

ВАЛЕНТИНА КРАВЧЕНКО, ОЛЬГА ДОРОГОКУПЛЯ
г. Запоріжжє

**ТРАДИЦИИ И НОВАТОРСТВО ГРАЖДАНСКОЙ ЛИРИКИ
ЛЮБОВИ ГЕНЬБЫ (НА МАТЕРИАЛЕ СБОРНИКА
«ОБВЕТРЕННЫЕ СВИТКИ ПОЛОВЧАНКИ»)**

В статье проанализированы идейное содержание, тематика, своеобразие поэтики гражданской лирики в сборнике Любови Геньбы «Обветренные свитки половчанки». Выявлены традиционные и новаторские черты стихотворений. Знаковыми обозначены темы исторической памяти, связи с родом и семьей.

Ключевые слова: гражданская лирика, идейно-художественное содержание, поэтика, архетип.

Стаття надійшла до редколегії 03.04.2016

УДК 373.5.016:821.161.2]37.02

НАТАЛІЯ ЛОГВІНЕНКО

м. Київ
folk_ge@ukr.net

**МІФОПОЕТИЧНИЙ СВІТ ПРОЗИ
СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО ФЕНТЕЗІ**

У статті висвітлюються деякі аспекти конструктивних і стилістичних зв'язків сучасних творів українського фентезі з міфологічно-фольклорними джерелами. Автор аналізує твори Віталія Климчука і Дари Корній, що містять у собі потужний і повчальний гуманістичний посыл, сприяють формуванню загальнокультурної компетентності особистості та пошуку молодими читачами національної ідентичності.

Ключові слова: міфологізм, міфічні боги, міфологічний простір, фантастичні світи, Віталій Климчук, Дара Корній.

Міфологізм як специфічний художній метод або прийом визначає взаємодію літератури і міфу. Поняття «міфологізм» трактується як «спосіб поетичної реалізації міфу у творах оригінальної літератури. При цьому значення міфу не тотожне його семантиці у першозразка, а залежить від культури епохи, задуму письменника, жанру твору» [11, 222–223]. О. Гольник, зокрема, проблему вивчення художньої трансформації міфологічних джерел досліджує через авторську картину світу, зіткану з традиційних міфологічних мотивів і сюжетів (космогонічного, апокаліптичного й есхатологічного), утілених через систему міфопоетичних образів, знаків, символів [2].

Актуальність винесеної у заголовок проблеми пов'язана з популярністю жанру фентезі у світі і в Україні. О. Леоненко, досліджуючи українську літературу фентезі, зауважила, що звернення письменницької уваги до жанру фентезі пояснюється тим фактом, що «світ

художньої фантастики звільняє авторських героїв від жорстокої детермінованості своїх почуттів, думок і вчинків, дає можливість виступити проти сприйняття людини як гвинтика глухої до потреб особистості машини. Занурення у фантастику надавало можливість висловлювати алюзії щодо навколишньої дійсності, пропонувало засоби її реконструктивних змін, оскільки це – «езопівська мова», за допомогою якої можна сказати більше, аніж засобами, властивими реалістичній літературі» [5, 7]. Так, література фентезі стає засобом відображення сучасності, де використовуються ірраціональні мотиви, бінарна опозиція «добро – зло», мотив відродження втрачених цінностей.

Е. Ковтун визначає твори фентезі як такі, де «...мотивація посилення виноситься за межі тексту; базуючись на принципах міфологічного мислення, вони конструюють особливу модель світу, яку ми визначаємо як «істинну